

Viktigt meddelande till allmänheten – en översyn av VMA-systemet (Ds 2022:1)

Sammanfattning

- Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) ser positivt på ansatsen att samla regleringen av VMA-systemet.
- SKR konstaterar dock att förslaget brister i tydlighet i ansvarsfördelningen. Det kommunala ansvaret ska framgå av lag och i den mån det ansvaret utökas i förhållande till vad som idag gäller krävs finansiering.
- För uppgifter som underhåll och kvartalsvisa tester av utomhusvarningssystemet behöver kommunerna erhålla ersättning för genomförande av uppgiften.
- SKR anser att även enskilda aktörer under särskilda förutsättningar ska ges behörighet att begära sändning av VMA. Snabb information i en tidskritisk situation kan rädda liv. Utredningens förslag kommer att leda till en fördröjning av utfärdande av ett VMA till befolkningen, vilket strider mot själva systemets syfte.
- SKR föreslår ett tillägg i instruktionen om att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) ska samordna och utveckla VMA-systemet där det framgår att detta ska ske i dialog med de aktörer som berörs.
- SKR ser positivt på utredningens förslag att det i statens alarmeringsavtal med SOS Alarm AB ska framgå att SOS Alarm ska erbjuda kommunerna att ingå avtal om sändning i anläggningar för utomhusvarning inom kommunerna. SOS Alarm bör få ersättning för den uppgiften.

SKR:s synpunkter

SKR ser positivt på utredningens förslag att begäran om sändning av viktiga meddelanden till allmänheten (VMA) regleras i en egen författning. SKR anser dock att grunden för det kommunala ansvaret ska framgå av lag och utvecklingen av ansvaret behöver förtydligas. I utredningens förslag i 5 § iförordningen om VMA, föreslås att: *”Kommunerna ansvarar för sändning av VMA i de anläggningar för utomhusvarning som de förfogar över”*. Det är otydligt hur begreppet ”ansvarar för sändning” ska förstås, eftersom texten inte nödvändigtvis innebär att det är kommunen som ska sända VMA i utomhusvarningssystemet.

Av 9 § förslaget till lag om VMA föreslås *”Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om begäran och sändning av VMA”*. Vad som avses med användning behöver förtydligas. Av 8 § förslaget till förordning framgår att: *”Myndigheten för samhällsskydd och beredskap får meddela*

ytterligare föreskrifter om kommunernas användning av anläggningar för utomhusvarning”.

MSB ges alltså rätt att reglera kommunernas ”användning” utan att det kommunala ansvaret grundats på lag. I föreskrifterna kan kommunerna tilldelas uppgifter som är förenade med avsevärda kostnader utan att finansieringen hanterats.

VMA-systemet har utvecklats över tid. Det har i sin tur påverkat hur ersättningsfrågorna hanteras. Den ordning som uppstod i mitten av 1990-talet ledde fram till ett ersättningssystem där kommunerna kompenserades för underhåll och kvartalsvisa tester av det statligt ägda utomhusvarningssystemet. Om det är tillfyllest att SOS Alarm, genom ersättning från staten, utlöser tutorna för kommunens räkning är det bra. Men om utredningens förslag innebär ett idag okänt uppdrag i kommande föreskrifter om kommunernas ”användning” av utomhusvarningssystemet behöver det tydliggöras och framgå vad uppgiften omfattar och att den finansieras.

VMA om att faran är över

SKR vill påtala vikten av klara regler för när det ska sändas ett VMA för att meddela att faran är över. Utredningen anför att det finns en rad situationer som inte har en slutgiltig tidpunkt. Dessa torde dock inte vara en majoritet. Det finns flera exempel på där det är av stor vikt att ett VMA om att faran är över sänds. Sådana exempel är situationer då allmänheten har uppmanats att gå in, stänga fönster, dörrar och ventilation. När faran är över måste det nå befolkningen.

Mot bakgrund av detta förslår SKR att föreslagen 4 § i stället ska ha följande lydelse:

4 § En myndighet ska om det finns skäl för det begära att ett VMA om att faran är över ska sändas när den händelse som gett upphov till ett tidigare meddelande är över och fara inte längre föreligger.

Vilka aktörer ska vara behöriga att begära sändning av VMA?

Utredningen förslår att endast myndigheter bör vara behöriga att begära sändning av VMA. Det innebär att enskilda aktörer inte längre bör ha sådan behörighet.

SKR delar inte utredningens bedömning. Vid situationer som föranleder ett VMA måste en varning kunna nå medborgarna så skyndsamt som möjligt. Snabb information i en tidskritisk situation kan rädda liv. Utredningens förslag kommer att leda till en fördröjning av utfärdande av ett VMA.

Farliga verksamheter som tex kärntekniska anläggningar eller operatörer inom el-/telesektorn kommer alltså inte kunna begära en sändning av VMA för att varna eller informera allmänheten för att begränsa fara för liv och hälsa eller skada på egendom och miljö. Utredningen föreslår en ordning där en begäran från en enskild aktör ska ta en omväg via sin ”ansvariga myndighet” som i sin tur i egenskap av myndighet har

befogenhet att begära sändning av VMA. Förslaget innebär en ordning där beslut om begäran tas, ansvarig funktion vid myndigheten ska sökas, diskussion och bedömning ske – för att först därefter fatta ett beslut. Föreslagen ordning leder till en fördröjning.

SKR förslår att enskilda verksamheter och kommunala bolag ska kunna ges behörighet att begära sändning av VMA. Detta bör för i förväg identifierade händelser ske genom delegationen från ansvarig myndighet med restriktivitet, enligt tydliga kriterier och i samråd med berörda aktörer, exempelvis länsstyrelsen. Verksamheten kan i dialog med ansvarig myndighet, kommunen och/eller länsstyrelsen och andra berörda precisera vid vilka situationer som det för verksamheten kan vara aktuellt att begära sändning av VMA och hur ansvaret mellan den enskilde verksamheten och ansvarig myndighet ska se ut. Förberedda informationsmeddelanden kan tas fram för ändamålet.

Även om det är sannolikt att majoriteten av utfärdade VMA kommer begäras av statlig eller kommunal räddningstjänst finns det flera situationer som föranleder behov av sändning av VMA – utan att en räddningsinsats är förestående. Ett sådant exempel är misstänkt farlig smitta i det kommunala dricksvattnet. Det kommunala VA-bolaget bör då vara behörig att så skyndsamt som möjligt kunna varna befolkningen.

MSB bör ges föreskriftsrätt att i samråd med berörda aktörer precisera hur delegationen ska gå till.

Utredningen anför att radio- och TV-företagen endast är skyldiga att sända VMA på begäran av en myndighet och att utredningen inte har i uppdrag att föreslå ändringar i nuvarande sändningstillstånd. SKR tycker inte att en byråkratisk process ska anföras som motiv till varför enskilda aktörer inte längre ska kunna ges behörighet att begära VMA. SKR konstaterar också att det går idag, även om det formellt inte bedöms möjligt enligt sändningstillståndet. Ett delegerat beslutsfattande i en kommun är att förstå som att det är kommunen (myndigheten) som fattar beslutet, även om verkställandet utförs av någon annan.

SKR kan även konstatera att utredningens förslag medför att SOS Alarm inte längre skulle vara behörig att begära en egen sändning VMA vid allvarliga störningar i alarmeringsfunktionen, till exempel störning i numret 112. Vi anser att det är viktigt att SOS Alarm även fortsättningsvis kan sända VMA

MSB:s ansvar för samordning och utveckling av VMA-systemet

Utredningen förslår att MSB ska samordna och utveckla systemet för VMA. Myndigheten ska även förvalta och utveckla systemet för utomhusvarning.

SKR anser att MSB:s ansvar behöver förtydligas och förordar att det i myndighetens instruktion ska framgå att dialog ska föras med berörda aktörer.

SKR ställer sig frågande till om uppdraget till MSB även avser utveckla systemet för utomhusvarning utifrån sändning av flyglarm och beredskapslarm? Det bör klargöras om en ny analys av ljudsändarnas placering bör genomföras och av vem och med vilket syfte, för fredstida användning och vid höjd beredskap. Utvecklingen av systemet förutsätter dialog med kommunerna. Mot bakgrund av det föreslår SKR följande tillägg i myndighetens instruktion: Detta ska ske i dialog med de aktörer som berörs. I vilken utsträckning kommunernas deltagande behövs i utvecklingen av systemet behöver föras av en analys.

Ansvar för sändning i utomhusvarningssystemet

Utredningen föreslår att kommunerna ansvarar för sändning i de anläggningar för utomhusvarning som de förfogar över, dock inte vid flyglarm. SOS Alarm ska erbjuda landets kommuner att ingå avtal om sändning i anläggningar för utomhusvarning inom kommunerna.

SKR instämmer med utredningen att SOS Alarms roll och funktion i utomhusvarningssystemet bör framgå i statens alarmeringsavtal med bolaget. SOS Alarm har redan teknisk möjlighet att hantera utomhusvarningssystemet, en möjlighet som staten gett bolaget. Enskilda kommuner har i sin tur träffat avtal med SOS Alarm så att bolaget kan aktivera utomhusvarningssystemet för deras räkning. Det har därigenom skapats ett slags valfrihet för en kommun att antingen själv eller genom SOS Alarms försorg aktivera systemet vilket SKR ser positivt på. SKR förordar dock att staten ska stå för SOS Alarms uppgift, det vill säga kostnaden för att sända utomhusvarningssignal för kommunernas räkning.

Telefoni som VMA-kanal bör ses över

Utredningens bedömning är att telefoni som VMA-kanal och tekniken för det bör ses över och vidareutvecklas för att bli en mer robust och funktionell informationsväg i VMA-systemet.

SKR delar utredningens uppfattning om behovet att se över frågan om cell broadcast eller vidareutveckling av den nuvarande SMS-tekniken. Teknikutvecklingen går fort och allmänhetens mediavanor är föränderliga. Det är bra att utredningens lagförslag alltså möjliggör för framtida teknikutveckling.

Information och utbildning om VMA-systemet

Utredningens bedömning är att MSB bör ansvara för information och utbildning angående VMA-systemet. SKR instämmer med utredningens förslag. Information och utbildning som tydliggör hur systemet ska användas mer i detalj är en förutsättning för att alla berörda aktörer ska hantera systemet korrekt och säkert.

Föreskriftsrätt

Utredningens förslår att MSB får meddela ytterligare föreskrifter om säkerhet vid begäran och sändning av VMA. MSB får även meddela ytterligare föreskrifter om kommunernas användning av anläggningar för utomhusvarning.

Då föreskrifterna avser reglera kommunernas användning av anläggningar för utomhusvarning gör SKR bedömningen att MSB inför utfärdande av föreskrifter utöver samrådsskyldigheten också behöver åläggas en motsvarande samrådsskyldighet med kommunsektorn.

Sveriges Kommuner och Regioner

Carola Gunnarsson
Ställföreträdande Ordförande